

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 10. marca 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Zemljepisni položaj Slovenije

II.

Že v zadnjem svojem članku pod tem naslovom sem omenil, da ima Italija po svoji zemljepisni legi drugotne interese, ki slovensko ozemlje le posredno zadevajo. Težišče italijanske zunanje politike je v Sredozemskem morju, vsedrugod naokoli so le varnostna oporišča ali pa predmeti za: do ut des.

Njeno prizadevanje gre za tem, da na severnem obrežju Afrike razširi svojo posest v Tripolitanijski na Tunis, ki je najbližji njenima otokoma Siciliji in Sardiniji. V tem grlu Sredozemskega morja se srečujejo vse tri prizadete velesile: Italija s Sicilijo, Francija s Tunisem in Velika Britanija z Malto.

Na Malti je Italija poskušala zaneti iredentizem, da bi tako imela en razlog več za svojo zahtevo po tem otoku. Toda ne Francija ne Velika Britanija se s to zahtevo ne bosta zlepa sprijaznili. To se je pokazalo med vojno, ko se je Italiji nudila redka prilika, da svojo nevtralnost kar najdražje proda.

Svoje teritorialne zahteve pa mora Italija spraviti v sklad s svojo kolonizacijsko politiko glede na preobljudenost zlasti severne Italije. Za kolonizacijo pa slovenski kraji nikakor niso primerni. Zaradi razvedenosti obrežja apeninskega polotoka so pristanišča, kakor Trst in Reka, na zapadnem obrežju Jadranskega morja, le v breme gospodarskega razvoja Italije. Zato bi tudi dalmatinsko obrežje bilo za Italijo le vojaškega pomena in le dotlej, dokler ne dobi premoči v Sredozem. morju.

Veliko večjega pomena nego za Italijo, pa je vprašanje, v čigavi posesti je zapadno Jadransko obrežje, za Francijo in Veliko Britanijo, ker je to vprašanje v vzročni zvezi z vprašanjem Sredozemskega morja. Če je Italija kljub temu dobila slovensko primorje, je ta izguba za politiko zapadnih velesil ublažena s tem, da bistveno ni oslabiljeno slovensko ozemlje, ki se v srečevanju Evrope kakor zagodza nepretrgano spaja s prav tako kompaktnim hrvaškim ozemljem.

Slovensko-hrvaški živelj, ki ima močno kulturno in narodno-individualno izročilo, ne bo nikoli prebolel te izgube, kar je navsezadnje tudi v korist zapadnih velesil. Dogodki o hirtenberški aferi to krepko podčrtavajo.

Značilno je v tem oziru, kar je zapisal prof. Gaetano Salvemini* glede zedinjenja Srbov, Hrvatov

* Italia e Jugoslavia, Libreria Voce, Firenze, 1918.

in Slovencev v odnosu na politiko zapadnih velesil že 1. 1918, ko pravi: «Per quel che riguarda gli alleati dell'Italia la formazione dell'unità serbo-croato-slovena è una necessità assoluta per l'Inghilterra; perché solamente quando la Germania-Austria sia intercettata dal mare Egeo, l'Inghilterra sarà sicura nel mediterraneo orientale.» (Kar pa tiče zaveznike Italije, je ustanovitev srbsko-hrvaške-slovenske unije absolutna potreba za Anglijo; zakaj samo takó, če bosta Nemčija-Avstrija odrezani od Egejskega [pa tudi Jadranskega, op. prev.] morja, bo Anglija varna v vzhodnem Sredozemskem morju.) Malo dalje pa pravi Salvemini tudi tole: «E l'interesse dell'Italia è di rafforzare gli elementi antiaustriaci... aiutando il costituirsi di uno stato nazionale slavo... nel quale una dinastia ortodossa con l'aiuto della maggioranza ortodossa impedisca il predominio all'elemento cattolico, gesuitico ed austriacante, ancora forte in Croazia e Slovenia, ed assicuri anche in questi paesi la prevalenza al partito nazionale.» (Je v interesu Italije, da okrepi protiaustrijske življe..., podpirajoč, da se ustanovi nacionalna slovanska država, ... v kateri bo pravoslavna dinastija s pomočjo pravoslavne večine preprečila premoč katoliškemu, jezuitskemu in avstrijakantskemu življu, ki je še močan v Sloveniji in v Hrvaški.)

Na ta izvajanja najbolje odgovorimo, če vprašamo preko podtikanj, privlečenih iz domačih ropotarnic: Kaj ni v interesu Italije? To pa, kar ni v interesu Italije, pa ne mora, da ne bi bilo v interesu Francije in Velike Britanije ter nazadnje tudi nas samih; in to je, kar Salvemini v prvem odstavku pravilno poudarja, »srbsko-hrvaško-slovenska unija«, ki bodi nekak odbojnik germansko-romanskih valov ob rokavu Sredozemskega morja. Ključ do te germansko-romanske naravne pregrade bi najrajši imela Italija v rokah.

In v tem je jedro evropskega mednarodnega političnega položaja. Kdor se vanj malo globlje zamisli, mora priznati neprecenljivo vrednost zemljepisne lege slovenskega ozemlja. Za politiko miru, za politiko evropskega ravnotežja in kulture, za gospodarsko politiko srednje Evrope smo Slovenci na svoji zemlji izredno važen činitelj.

Vprav zadnji dogodki, ko so se utrdile vezi Male zveze, ki ima vse značilne poteze konfederacije, dokazujejo, da bo treba v doglednem času

slovenskemu in hrvaškemu ozemlju posvetiti tisto pozornost, ki jo ti ozemlji spriču njune velike zemljepisne vrednosti zaslužita.

Za nas Slovence pa nastaja bolj zdaj kot kdaj prej naloga, da s podvojeno silo negujemo svoj slovenski jezik in slovenske kulturne ustanove, da bodo privlačna moč za neodrešene brate, obenem pa po svojem čvrstem izročilu tudi nezlomljiv odbojnik navzven.

Zakaj nujno je, da vemo že sedaj, da morda ne bo dolgo, ko bodo države-članice srednjeevropske konfederativne unije imele svoje močno, skupno brodovje v našem morju.

Spričo te velike naše bodočnosti sem trdno prepričan, da bodo — kakor vselej v velikih trenutkih — vstali tudi tokrat kot hrasti močni, slovenski značaji in vzkrasli narodno slovo Slovencev, da iz nje zakliče Vodnik-redivus vznemeno himno slovenski zemlji o »Sloveniji oživljeni«.

Fran Radešček.

Narodno-socialistična revolucija v Nemčiji

Demokratska misel se je izkazala pri nemških volitvah kot živa sila, ki bo še dolgo kljubovala združenemu navalu reakcije. Kljub temu je prav, da se z vso resnostjo zavedamo pravega značaja hitlerjevskega gibanja in nevarnosti, ki izvirajo iz njegov političnih ciljev.

Dasi stoji narodnosocialistično gibanje v službi fevdalnokapitalističnih interesov, vendar to ni reakcija v navadnem pomenu besede, ki si želi povratka predvojnih, napolevdalnih razmer, starih avtoritet in hohenzollernske monarhije — taka odkrita reakcija bi bila manj nevarna, ker ne bi imela prevlačnosti za mladino — to gibanje je revolucionarno gibanje z reakcionarnimi cilji a s prodorno in osvajačo močjo, ker prihaja z novim evangelijem, z novim socialnoekonomskim, državno in nacionalnopolitičnim programom, obljublja nov družabni red, boj internacionalnemu kapitalu, pravico do dela za vsakogar, brezplačno zemljo kolonistom in še marsikaj, ker obeta ponižanemu nemštvu vstajenje k novi slavi, se laska nacionalnemu samoljubju, omamlja inteligenco in mladino s svojo mistično rasno filozofijo, s svojo vero v posebno zvanje nemškega naroda in v njegovo osamosvojitev od vseh tujih duhovnih vplivov in od vsake politične in gospodarske odvisnosti. V

Gledališče

Drama

Dejstvo, da smo prejeli recenzijsko vstopnico samo za D abonement, nam žal ne omogoča, da bi priobčevali poročila takoj po premieri in redno. Zato bomo ocenjevali več uprizoritev skupno in brez navedbe vsebine dela, ki je v tem primeru pač že vsem našim bralcem znana iz poročil v dnevnikih.

Dopust na Francoskem. Veseloigra v treh dejanjih. Spisal Reginald Berkeley. Prevel Ost. Režiser prof. O. Šest.

Svetovna vojna je globoko in usodno posegla v vse življenje in še danes čutimo povsod njene posledice. Ni čuda torej, da je oplodila tudi umetnost, kateri je dala obilo novih snovi, pa tudi svojstvene notranje vsebine. Tudi naše gledališče je v poslednjih letih uprizorilo več vojnih iger, predvsem dram, ki so imele ne samo velik umetniški uspeh, temveč tudi etični kot protest zoper brutalnost in nesmisel vojne.

Berkeleyjev »Dopust na Francoskem« ne spada v to vrsto iger. Iz vojnih romanov, spominov in znanstvenih proučevanj (n. pr. Sittengeschichte des Weltkrieges) vemo, kako težko je pogrešal na fronti moški žensko in da je to rodilo marsikdaj težke in usodne konflikte. In to žejo moškega po ženski in obratno je hotel naslikati pisatelj

»Dopust na Francoskem«. Vendar pa ni segel v globino, temveč ostal ves čas na površju in namesto, da bi nam podal korenito analizo erosa in njegove včasih tudi tragikomične posledice, je napisal konvencionalno veseloigro z običajnim starim generalom, ki še vedno hrepeni po ženski, ljubosumnim možem, ki mora gledati, kako vsi »oblegajo« njegovo ženo, pa se ne sme izdati, in z običajnimi slugami vojaških povesti. Vse skupaj pa je »zabelil« z nekaterimi bolj ali manj posrečenimi satiričnimi domislicami. Prave komike in duhovitosti pa v tej veseloigri ni in jo reši za silo le situacijska komika (n. pr. general na kolenih).

Mislím, da so se tudi režiser in igralci zavedali majhne pomembnosti dela in se pač zato niso tako potrudili, kakor smo imeli priliko opaziti pri nekaterih drugih uprizoritvah v letošnji sezoni (n. pr. pri Merežkovskega »Carjeviču Alekseju« in Krejtovih »Celjskih grofi«). Nad povprečnost je segala le Medvedova kot stara gospa Denaux, ki je ustvarila v svoji epizodni vlogi res lepo kreacijo.

Želeli pa bi tudi pri takih igrar, da bi režiser bolj pazil na lep in točen izgovor, katerega v naši dramí včasih preveč zanemarjajo. Tudi prevod bi moral biti boljši, vsaj grobe slovnične napake bi se ne smele primeriti.

Slava in njeni mešetariji. Igra s prologom v štirih dejanjih. Napisala Marcel Pagnol in Paul Nivoix. Prevedel in režiral Milan Skrbinšek.

To »igro«, kakor sta jo nazvala pisatelj, ki sta bila najbrže sama v zadregi, kako bi jo označila, je uprizoril pred leti že Sentjakovski oder, drama je segla po njej najbrže v pomanjkanju repertoirja, dasi moramo priznati, da tako po literarni vrednosti, kakor tudi efektnosti daleč prekaša »Dopust na Francoskem«.

O igri je priobčil v »Gledališkem listu« režiser Skrbinšek članek, v katerem je skušal delo natančneje analizirati, in nam s tem podal ključ do svoje režije. Popolnoma pravilno je ugotovil, da igra ni enotna, temveč deloma satira, pa spet drama, veseloigra, komedija in celo farsa. Ta neenotnost je bila trd oreh za režiserja, obenem pa tudi v očitno škodo delu, ki je sicer pisano z veliko spretnostjo. Režiser se je trudil, da bi našel med posameznimi značaji igre primenen prehod, kar pa se mu kljub vsemu naporu ni posrečilo, kajti, če bi hoteli doseči enotnost, bi morali delo temeljito dramaturško predelati (pomanjkanje dramaturga v našem gledališču!). Najbolj moti enotnost prolog, ki je zasnovan popolnoma kot drama. Vse, kar gledamo v prologu, bi morali zvedeti, — v igri, v kateri prevladuje satira — šele pozneje iz pripovedovanja, in preverjen sem, da bi na ta način dosegli enotnost, pa tudi učinek bi bil neposrednejši in močnejši.

Glavna oseba naj bi bil po avtorjevi zamisli Bachelet, ponižen uradnik na provincialni prefekturi, katerega je življenje krivično ogoljufalo za

duhovnem in gospodarskem kaosu povojnih let, ki je omajal vero v vse avtoritete in združil gospodarsko blagostanje srednjega stanu, se pojavlja nemški narodni socializem kot »rešitelj« iz vse mizerije, kot vodnik v svetlejšo bodočnost.

Kakor je gotovo, da ima vse gibanje svojo osnovo v povojnih gospodarskih in socialnih razmerah, v brezposelnosti, v obubožanju srednjega stanu, proletarizaciji inteligence, in mu večina pripadnikov prihaja iz teh vrat, si moramo biti vendar tudi svesti, da prihaja vsa ta narodnosocialistična filozofija in ideologija nasproti osnovni miselnosti nemškega meščanstva, ki se je vedno nagibalo k romantiki in mistiki, k slepi poslušnosti avtoritetam. Po vojni vidimo namesto streznjenja in širokega razgledanja po svetu še trdovratnejše zapiranje vase, mistično poglobljanje v »narodovo dušo«, iskanje krivde vojnega poraza v nezvestobi do lastnega bistva, v prevladovanju razkrajajočih rasno tujih duhovnih vplivov, čigar glavni predstavitelj je židovstvo, v racionalizaciji duhovnega življenja po kosmopolitski, zgolj tehnični kulturi, po nekritičnem sprejemanju tujih političnih in socialnih idej, kamor spada zapadno pojmovanje države in naroda, demokracija, marksizem, rimsko pravo in drugo. Tako doživljajo Nemci novo dobo romantike, novo mladinsko gibanje, z novo vnmemo se lotevajo proučevanja ljudske kulture, ljudske psihe in ljudske umetnosti. Cela vrsta prijateljev, pesnikov, filozofov se postavlja v službo »duhovnega prenovljenja naroda« in napoveduje boj »zapadnjaški« miselnosti in »židovskemu« kosmopolitizmu. Spočetka bolj duhovno gibanje dobiva polagoma svoj adekvaten politični izraz v hitlerjevstvu. Socialne razmere, bremena mirovnih pogodb, ranjeni narodni ponos, maščevalne težnje in sovraštvo premaganca mu prihajajo nasproti. Revanžna literatura mu pripravljala tla. Mladina, doslej tavajoča, vidi prijemljive cilje in možnost za aktivno uveljavljanje svojih moči. Zavest narodne skupnosti s prekomejnimi Nemci je med vojno in po vojni, ko so mirovne pogodbe ustvarile številne nemške manjšine, silno narasla. Novo pojmovanje države je posledica. Država ni več sama sebi namen in oboževani malik, postala je sredstvo za rast in razmah naroda. Nemški nacionalizem ima danes usodo vsega naroda pred očmi, nele svoje države. Ne država nad vse, ampak narod nad vse je njegovo geslo. Za možnost samostojnega gospodarskega življenja, ki mu je nujen pogoj za samosvoje duhovno življenje, je Nemčija v sedanjem obsegu premajhna. Vsa ideologija narodnega socializma zahteva večjo Nemčijo. Grossdeutschland z 80 milijoni prebivalcev, to je politični cilj, ki ga narodni socialisti v svojih spisih čisto odkrito oznanjajo. Velika Nemčija kot vodilna sila srednje Evrope, predstavljajoča eno gospodarsko ozemlje z malimi državami vzhoda kot svojimi trabanti. Na vzhod so obrnjene oči Nemcev. Samostojna Poljska jim križa račune. Samostojno življenje malih podonavskih držav se jim zdi politično in gospodarsko nemogoče. Priključitev Avstrije k rajhu jim je bližnji cilj. Tako zadevajo njih politični načrti neposredno tudi usodo naše zemlje.

S teh vidikov noče biti narodni socializem zgolj politično-strankarsko gibanje Nemčije, ampak hoče postati izraz skupnih teženj vsega nemštva, nova skupna politična, nacionalna in socialna veroizpoved. V neštetihih spisih napol znanstvenega, napol propagandnega značaja so hitlerjevci izgradili svoj politični in idejni program in z duhovne plati pripravljali zmago hitlerjanstva.

Svojo glavno moralno oporo ima nemški narodni socializem v intelektualni mladini. Ne smemo tega pozabiti, ko računamo, da bodo nepremag-

ljive gospodarske in druge težkoče ter notranja protislovja pri poizkusu resnega izvajanja narodnosocialističnega programa prav kmalu zrušile moč hitlerjevcev. Vse njih prizadevanje je usmerjeno na to, da vzgojijo mladino v slepi udanosti do »Führerja« in brezpogojni strankarski disciplini, v povečevanju vojne in zaničevanju mirovnih stremeljenj, da podžgejo v njej čut za narodno čast in pripravljenost za borbe in žrtve. Kot prvo politično modrost oznanjajo: Nič ni nemogoče, kar ves narod hoče. Ni vojaška šibkost, ki dela danes Nemce nemočne, ampak pomanjkanje skupne, enotne volje. To voljo je treba vzgojiti, to voljo do moči in razmaha.

Ta miselnost je ono, ki dela nemški fašizem — enako kot vsak drugi — nevaren za sosede in male narode. Slovenci smo po njem neposredno ogroženi.

Napram fašistični reakciji z juga in severa obrambne zveze, ki jih sklepajo državniki, ne zadostujejo. Treba je, da se enkrat otresemo malenkostnih vidikov pri reševanju velikih vprašanj naše bodočnosti. Brez velike zamisli in volje, da jo uresničimo, ne pridemo iz sedanjih žalostnih razmer. Tesen nacionalizem malih držav je samomor za male narode. Mali narodi so drug na drugega usodno navezani. Zato se morajo najti, morajo najti obliko skupnega prijateljskega sožitja v državi in v državni sosesčini. Prvo je seve za nas Slovence, da smo kot narod edini, in vemo kaj hočemo. Daleč smo še od tega in usodna je v tem pogledu naša krivda, usodne postanejo lahko tudi posledice.

Ilešić in „slovenaštvo“

Pisali smo že o krizi »Ljubljanskega Zvona« in pri tej priliki tudi poročali o »Krizi Ljubljanskega Zvona«, knjižici, ki je izšla ob tej krizi in ki jo hkratu izčepno in dokončno pojasnjuje: da je bila namreč kriza nujna in neogibna posledica načelne razlike glede vprašanja naše narodne bitnosti in samostojnosti. In da so bili prejšnji urednik »Ljubljanskega Zvona« in njegovi sodelavci dovolj možati, da so raje odstopili, ko da bi se upognili založnici, ki jim je kratila svobodno besedo.

K tej krizi se je oglasil tudi g. dr. Fr. Ilešić. To je njegova pravica. Ilešić predava namreč na zagrebškemu vseučilišču o slovenski književnosti. Zato je gotovo dobro, če se ozre za takim književnim pojavom, ki je ločil tudi slovenske književnike na dva tabora. Toda ali manjka Ilešiću volje ali pa sposobnosti — očitno se ni iz te krize prav ničesar naučil. Se od daleč se mu ni zasvetila iskrica spoznanja: sicer vendar ne bi jasno izražene volje našega naroda imenoval katastrofo. Kajti prvotni zakon vsakršnega družabnega sožitja je, da ima in mora imeti večina vsakega naroda v vprašanjih lastne bitnosti prav. In kdor se peča z vprašanji, ki gibljejo sodobno družbo, mora ta zakon poznati in priznati. Vsaktero zanikanje te pravice je, če že ne telesno, pa vsaj нравstveno nasilstvo.

Toda danes ne mislimo pisati še enkrat o krizi »Zvona« in se gledati na to krizo prerokati z Ilešićem. Stvar je za nas jasna in opravljena, in če se bo komurkoli izmed nekdanjih sodelavcev »Zvona« zdelo, bo že sam opravil z njim.

Ali Ilešić, izdavena odtujen našemu življenju, nam daje pouk o slovenščini in iz slovenščine. To je pa vsekako poglavje, ki si ga moramo na glas prebrati.

Ilešić razlaga namreč, da zapazuje v razvoju slovenskega jezika dve sestavljalni sili: prva pri-

haja iz slovenskega ljudskega jezika, druga iz ostale južnoslovenske pokrajine. Obe skupaj dajejo kot posledek slovenski književni jezik.

Čisto po domače povedano: slovenski jezik je zmes ljudske govornice in jugoslovenarščine.

Prosimo, to in tako pripoveduje Ilešić v 84. zvezku na 200 in 201 strani časopisa »Život i rad«, ki izhaja v Beogradu. To pripoveduje g. dr. Fran Ilešić, ki predava v Zagrebu o slovenski književnosti. Čisto podobno so svoje dni nemškutarji v nič devali naš književni jezik, češ saj to ni jezik slovenskega ljudstva, ampak nekaka od vseh vetrov skupaj znešena nakaza, ki je slovensko ljudstvo niti ne razume.

Vedno skušamo biti pravični, in tudi sedaj hočemo biti: saj je morda dr. Ilešić vse to res napisal v dobri veri. Njega dni je napisal za »Slovensko Matico« neko knjižico o »Kulturi in politiki«. No in tisti jezik, v katerem je spisal Ilešić to knjižico, je res nekaka taka mešanica, ki jo skuša razglasiti kot slovenski književni jezik. Vemo samo, da se je večini tako godilo, kot nam: nikomur se ni dalo, da bi jo bil prečital do kraja, prav zaradi težko umljivega in neužitnega jezika.

Sicer pa, če že naše mnenje ni odločilno, saj dr. Ilešić vendar predava o slovenski književnosti. Torej mu mora biti tudi znan pravi slovenski pisatelj in pesnik Ivan Cankar. Ivan Cankar je, tudi to mora g. Ilešić vedeti, pisal pravo, pošteno slovensko besedo. No, in če Ilešić Cankarja samo toliko pozna, kolikor ga mora poznati vsak njegov študent pri književno-zgodovinskem kolokviju, potem mora poznati tudi Cankarjevo mnenje o Ilešićevih in podobnih slovenščinah. Prav tako bi tudi utegnil vedeti, da je imenoval Cankar Vraza, ta njegov vzor, ilirskega kolofoktarja.

Kajti stvar je taka: vsak književni jezik oblikuje poleg ljudskega jezika nešteto sestavljalnih sil. Mi Slovenci nismo nobena izjema in si tudi ne domišljujemo, da bi bili. In naš književni jezik se je oblikoval, ker je pač resničen, živ ljudski jezik, kakor je naneslo življenje. Oblikoval se je naravno pod vplivom zlasti sosedov. Od tod vpliv, ki so ga imeli tudi nesorodni narodi na naš jezik, kakor Nemci, Madžari, Italijani. Saj noben živi jezik ne sestaja zgolj iz besedi, marveč je njegova bistvena sestavina prav tako tudi skladnja, način izreke, zlog. Čudno bi torej bilo, če ne bi bila tudi hrvaščina nekoliko vplivala. Saj sta vplivali nanj celo češčina in ruščina, s katerima smo bili vedno le v posrednem dotiku. Celotno to je gotovo: ruščina in češčina sta vplivali na nas več in ugodnejše nego srbohrvaščina, že ker je prišel njun vpliv do nas, prečiščen od razdalje. In vse te vplive je naš jezik sprejel vase, jih pretopil in vsrkal, ne da bi mu škodovali. Zato pa še nihče ne more trditi, da bi bil naš jezik kaka mešanica vseh teh jezikov. K večjemu bi lahko rekli, mešan je pač, kolikor vsi evropski jeziki. Kdor se je globlje zatopil vanj, bi najbrž celo ugotovil, da je kot slovenski jezik bolj čist, kakor nemščina kot germanski in bržkone tudi precej bolj čist, kot na primer srbsčina.

Potem ugotavlja g. dr. Ilešić, da je sicer nekaj slovenskih besedi privzela srbohrvaščina, vendar pa zelo malo v primeri z velikim številom besedi, ki smo jih Slovenci privzeli iz srbskohrvaškega jezika.

To zadnje je precej naravno: pogled naših bratov z juga je bil zmeraj obrnjen bolj na vzhod, na turško-arabsko kulturo. Odtod tudi velika množica zlasti turških besed v srbsčini. Srbske narodne pesmi ali povesti skoraj ni mogoče razumeti Slovanu brez priročnega turškega besednjaka. V zadnjem času pa »spopolnjujejo« svoj jezik zelo uspešno zlasti z nemškimi besedami. Kje naj pa imajo potem slovenske sploh še kaj prostora. Mi

uspeh, vendar pa ga je sinova dozdevna junaška smrt nenadoma iztrgala iz revnega in ponižnega življenja in mu naklonila nesluteno kariero: predsednik »Društva padlih herojev«, poslanec in končno minister. Tej ironiji življenja pa pisatelja nista znala dati pravičnega izraza in zato ostane Bachelot ves čas pasiven in nekako papirnat. To bo vzrok, da mu tudi Jerman, ki je letos pokazal svoj talent v Vomburgerjevi »Vodi«, ni mogel udahniti tiste resničnosti, ki bi jo moral imeti. Sijajen tip pa je podal s tovarnarjem in nesramnim političnim špekulantom, korieristom Berlureaujem Lipah. Kolikor je izpadel iz celote je kriva le neenotnost dela in kot posledica neenotnosti režije. Najdoslednejše si je zamislil starega Grandela Debevee, ki je iz sorazmerno majhne vloge ustvaril izredno močno kreacijo. Motila me je le ena malenkost, da se je v devetih letih takšnega notranjega življenja zunanje tako malo spremenil. Psihološko zanimiv in posrečen je bil Janov Henri, škoda le, da se njegov notranji prelom, ki ga izrazi v besedah »Oprostite, prevzelo me je — zelo dobro sem ga poznal«, ko se odreče vsemu, kar je nekdanj bil in hoče vnaprej živeti isto ogabno vsakdanje življenje, kot ga živé vsi okoli njega, na zaključku v splošni živostni izgubi.

Drugi igralci, razen kabinetnega grofa Lieuvillskega (Sancin) — imenitni satirični zamisli pisateljev, kako rojalist uči nacionalistične republikance ljubezni do Francije — niso imeli posebne

prilike, da se izkažejo, dasi so z dobro igro mnogo pripomogli k uspehu. Neokusen pa je bil general Blancard. Bilo je to diletanstvo, kakor ga v dramih ne bi smeli videti. Po dosedanjih igralskih uspehih igralca, ki ga je podajal in dolžnosti režiserja, da podredi vse osebe svoji zamisli, pa moram žal misliti, da je temu kriv režiser.

Prevod je v splošnem dober, kolikor ga je seveda sploh mogoče presoditi, ne da bi človek imel knjigo pred seboj.

V. K.

Koncert „Trboveljskih slavčkov“

V nedeljo 5. marca so trboveljski slavčki zopet nastopili v »Unionu«. Tokrat so podali popolnoma nov program narodnih in umetnih pesmi. Zastopali so bili skladatelji: Adamič (katerega pesmi so žele največji uspeh), Mirk, Bravničar, Kogoj, Grgošević, Tajčević, Matetič, Pozajic, Mokranjac. Udeležba občinstva je bila ogromna. Pevci so pokazali velik napredek od zadnjega koncerta; skladnost glasov je izborna, tehnično odlično obvladajo narodno in umetno pesem, četudi je zelo moderna. Iz njih poje moč doživljanja in dosegli so zares zavidanja vredno umetniško višino. Disciplina je izvrstna.

Te otroke poslušati je res užitek! Človek strmi nad petjem otrok, ki so tam doma, »kjer se sonce ne smehlja«, kjer njihovi očetje do pasu nagi ro-

botajo v črnih jamah. Kljub temu je prišlo v njih srca sonce — pesem. Dokler imamo takšno mladino, se nam ni treba bati. In ona nas zbližuje s svojo pesmijo bolj kakor milijon besed. Dirigentu Avg. Šuligoju gre vse priznanje — čestitke so mnogo premalo — kajti trud in ljubezen, ki je vložena v to delo, se ne da poplačati. Vam, trboveljski slavčki, pa srečno pot v tujino, kjer boste zadivili občinstvo z našo lepo pesmijo prav tako kot doma. Kmalu se zopet oglasite, z ljubeznijo vas bomo sprejeli!

—de—

Važnejše glasbene prireditve zadnjega časa so bile: Koncert malega goslava Mirana Viherja s spremljevalko go. Sancinovo. Koncert je uspel odlično, pripomnil bi le, da mali Miran koncertira preveč. Pravi uspeh se pokaže, če takšno »čudežno« dete predstavi občinstvu vsaki dve leti, da je vidna razlika v napredovanju. Pa je tudi preveč napora za tega dečka. Tehniko ima resnično odlično in pričakujemo od njega še zlasti, če bodo upoštevali pri njegovem nastopanju tudi pedagoško stran. Ga. Mira Sancinova ga je spremljala — kot vedno — izvrstno.

Važni glasbeni prireditvi sta bili tudi dva večera, namenjena našima komponistoma Vilharju (predaval Vilko Ukmar) in Parmiti (Henrik Svetel). Pri slednjem sem pogrešal nalančnejše oznake skladateljevega značaja.

Slovenci smo svoj jezik vedno čistili, in če smo si že izposojevali besede drugje, smo to raje storili pri Slovanih, kot pri povsem drugih narodih.

Radi pa priznavamo, da tu nismo imeli vselej prav srečne roke. Kajti vedno se je našel kak Vraz ali Majar ali Perušek ali Ilešič, ki je hotel delati silo našemu živemu jeziku. Res, čas je, da zaobrnemo svoj voz.

In to tudi naredimo, čeprav ne — brez zrnce soli... (Konec prih.)

OPAZOVALEC

Masaryk

Dne 7. t. m. je praznoval triinosemdeseti svoj rojstni dan Masaryk, predsednik češko-slovaške republike.

Iz nižnj življenja se je povzpел do najvišje časti in oblasti s svojimi umskimi in npravnimi sposobnostmi. Ne dednost po rojstvu, ne gospodarsko bogastvo ne politična nasilnost, ampak vztrajno znanstveno-javno in versko-nravnno delo na demokraciji osnove je bilo sredstvo, ki je z njim premagoval velikanske ovire svojih rojakov in tujih nasprotnikov na poti do končnega uspeha.

Zato pa se tudi danes dviga Masaryk iz evropskega in svetovnega močvirja kot svetlil zglede demokratičnega mišljenja, čustvovanja in hotenja. Ako kdo, dokazuje njegova osebnost, da demokracija ni premagano stališče, ampak sredstvo in namen človeštva, ki ga edina vodi do medsebojnega miru in trajnega napredka. Ne gospodarsko nepolitično nasilje nista poročiti obstanku in izpolnitvi človeške omike. Bil je že grški modrijan Aristoteles tisti, ki je trdil v svojem spisu »Politika«, da v državi ne sme vladati samovolja posameznika, nekaterih ali množice, ampak zakon. In Platon, njegov učitelj, je postal Masarykov ljubljeneec ter vzornik, ki se mu je pozneje pridružil angleški mislec Spencer s svojim praktičnim čutom za življensko resničnost, a ob Marxu, v čigar modroslovno-družboslovni sestav je med vsemi ocenjevalci prodrli najbolj globoko, si je bistril socialno misel, ki mu je bila dana že po naravi in izkustvu.

Tako ima češko-slovaška republika srečo, da časti v svojem vladarju-državniku modroslovca in družboslovca, ki spada po svoji miselnosti in dejavnosti med največje osebnosti sodobnega človeštva.

A-a.

„Odvišna“ polemika v „Jutru“

Naša članka o slovenščini v ljubljanski operi in naš stvarni odgovor, ki so smo ga priobčili v zadnji »Sloveniji« na napad v 43. številki »Jutra«, so zadeli v živo. 7. sušca se je zopet oglasilo »Jutro« ter je začelo svojo, kakor pravi, »odvišno« (pravilno po slovensko »nepotrebno« ali kvečjemu »odvečno«) polemiko z nami tako, da govori o svojem »predragocenem času in prostoru«, o »prilicah«, o »pljuvanju«, o »pisani družbi, ki se zbira okrog malega slovenoborskega tednika«, o »zavrneni (kdo neki je zavrnil?) bedasti lamentaciji o dozdevnem neslovenstvu ljublj. opere«, o »lističu« in patentiranih zakupnikih čistega slovenstva. Tukaj to le samo ugotavljam.

Pisali smo zaradi stvari same, zahtevali smo, naj pojo pevci v slovenski operi po slovensko. Ta zahteva je za »Jutro« bedasta lamentacija.

»Jutrova« odvišna polemika nas napada zaradi citata iz članka »Slovenci in Jugoslovenstvo«, ki je izšel v lanskim julijem »Novi Evropi«; zapisali smo, da smo Slovenci samo etnični material, ki bi

Razpis poletnega abonmana.

Za čas od 15. marca do 28. junija t. l. razpisuje gledališka uprava poletni obonma za 8 dramskih in 8 opernih predstav. Abonenti poletnega abonmana dobijo od 15. marca vse predstave, ki pridejo v letošnji repertoar, bodisi v drami ali operi. Priglasila na nezasedene sedajne rednih abonmanov A, B, C in D sprejemajo blagajna gledališke uprave v poslopiju dramskega gledališča.

Kar se repertoarja tiče, navajamo samo nekatere dela: Shakespeare: Hamlet, Shaw: Sveta Ivana, Moliere: Tartuffe, Germaine in Acremond: Dame z zelenimi klobuki, Langer: Spreobrnitev Ferdiše Pyštore; dalje opere: Saint-Saens: Samson in Dalila, Giordano: Andre Chenier, Charpentier: Luiza, Puccini: Tosca itd.

Abonma se bo plačeval v štirih zaporednih obrokih. Obroki so: za ložo v parterju in I. redu štev. 1 do 5 à 213 Din, lože I. red štev. 6 do 9 à 256 Din, parterni sedež I. vrste à 64 Din. II.—III. vrste à 58 Din. IV.—VI. vrste à 52 Din. VII.—IX. vrste à 48 Din. X. do XI. vrste à 40 Din. Balkonski sedeži I. vrste à 39 Din, II. vrste à 32 Din, III. vrste à 27 Din. Galerija I. vrste 24 Din, II. in III. vrste 20 Din, IV. in V. vrste 16 Din.

Vsem našim bralcem, ki jim je v resnici do slovenskega gledališča, toplo priporočamo, da se abonirajo in na ta način pripomorejo gledališču iz težkega denarnega položaja.

ga bilo treba stopiti z drugim sorodnim materialom, da bi se na ta način ustvarila nova narodnost. Člankar v »Novi Evropi« je poročal o Vidmarjevi knjigi »Kulturni problem slovenstva« in pravi dobesedno res takole: »Njegovo (n. Vidmarjevo) dokazovanje, da so Slovenci narodna in kulturna individualnost, ne pa samo etnični material, ki bi ga bilo treba stopiti z drugim materialom, da bi se na ta način umetno ustvarila nova narodnost, je brezpredmetno, ker je pri današnjem stanju stvari neovrgljivo dejstvo. Jasno bi bilo povedano, če bi bilo zapisano v zadnjem stavku, da je prvo, namreč, da so Slovenci narodna in kulturna individualnost, neovrgljivo dejstvo, ne pa drugo. Člankar v »Novi Evropi« je pa govoril tudi o umetni »asimilaciji« Slovencev (ki da jo Slovenci nečejo) in o »prirodni asimilaciji«, ki da je »fatalnejša«. Govoru o Prešernu in Vrazu in pravi, da je imel v nekem oziru prav Vraz, v drugem pa Prešeren. Prešeren in Vraz sta pa oba samo kulturna programa, ne pa politična, in se ne dasta združiti! Da so Slovenci že davno kulturna individualnost, ne more zanikati nihče! Gre pa za prihodnost! Člankar v »Novi Evropi« pa pravi, da o prihodnosti morejo govoriti le preroki... Ali je odpravljanje slovenščine v slov. narodni operi »prirodna asimilacija« Slovencev? Slovenska individualnost tudi ni nastala šele ob času preporeda v začetku 19. stoletja, ampak se je že močno oglasila s Trubarjem!

»Odvišna« polemika v »Jutru« pa ni mogla prav nič odgovoriti o željah »Jutrovega« opernega poročevalca, da naj bi peli vsi pevci v »Morani« po hrvaško in da naj se nauče pevci samo nove vloge v slovenščini. Kdor zahteva, da naj bo slovenska narodna opera res slovenska, mu pravi »Jutro«, da »bedasto lamentira«!

Pričakovali smo tudi, da nam bo »Jutrova« »odvišna« polemika postregla s kakšnim sodelavcem revij kot so n. pr. »Revue de deux Mondes«, »Minutent Century and After« ali pa ameriške »The Nation«, ne pa le »velikih« zagrebških in belgrajskih revij; prve tri bi gotovo več zalegle. —i.

Sodba zaradi majskih nemirov

V ponedeljek 6. t. m. je bila končana kazenska pravda pred državnim sodiščem za zaščito države proti bivšemu poslancu Janezu Brodarju in 11 njegovim tovarišem. Obtoženi so bili zaradi nemirov v Senčurju, Hrastju in Mengšu ter zaradi raznih pozivov in izjav. Pravda se je vlekla 11 dni.

Obsojeni so bili:

1.) Janez Brodar, posestnik, na 1½ leta strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor, radi tega, ker je 16. maja 1932 po demonstrativnih nastopih v Hrastju proti poslancu Janezu Barletu pred več osebami rekel: »Do sedaj smo zahtevali avtonomijo, sedaj zahtevamo več, sedaj zahtevamo federacijo, popolnoma samostojno upravo Slovenije,« ter da je v Senčurju, ob priliki demonstrativnih izpadov vzklikal: »Dol država, dol s kraljem, živel republika.«

2.) Umnik Anton, posestnik, na mesec dni strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor. Umnik je obsojen, da je v Senčurju hujskal neznane demonstrante, da stvorijo nasilje in da poškodujejo stvari Josipa Prešerna in njegove družine z besedami: »Pobijte izdajaleca, dol z njim, kolo razbijte, fanta pa ubijte!«

3.) Strein Ivan, posestnik, je kaznovan z globo 900 Din po čl. 129. k. z. radi tega, ker je 15. maja 1932 v Mengšu z besedami: No, fantje ali ne bo nič? in z vsem svojim delovanjem hujskal zbrane pristase na nasilje napram državnim oblastem, tako da je množica v sprevedu vzklikala: »Živijo republika, živel slovenska republika, dol s kraljem,« da se ni hotela raziti na poziv orožnikov in da je nanje metala kamenje; pa tudi sam se ni hotel raziti ter je z vsemi svojimi besedami in vsem svojim delovanjem šel za tem, da nahujša navzoče na nasilje nasproti državnim oblastem in da sploh ograža javni mir in dovode v nevarnost javni red ter ni poslušal naredb, izdane od orožnikov za razhod.

4.) Jernej Vomberger, soboslikar, je obsojen na leto dni strogega zapora, v katerega se všteje pritvor in preiskovalni zapor, in sicer zaradi tega, ker je meseca maja 1932 v Kernovi gostilni v Cerkljah, pa tudi v gostilni Zorman v Zgornjem Brniku in v Jenkovi gostilni v Cerkljah pred več osebami govoril, da bi bilo prav, da postane Slovenija samostojna na ta način, da bi imela z ostalo državo skupnega kralja in vojsko, da bi dr. Korošec postal predsednik samostojne Slovenije, da bo v kratkem času vse drugače, da bo Slovenija postala samostojna, da bo postal dr. Korošec predsednik, da bo manj davkov in manj dajatev, ker gre sedaj ves denar in vsi davki v Srbijo.

5.) Grile Franc, posestnik, je obsojen na leto dni strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor. Obsojen je po členu 3. zakona o zaščiti države radi tega, ker je 22. maja 1932 v Senčurju ob priliki demonstrativnih nastopov proti poslancu Barletu med ostalim vzklikal: »Živijo samostojna Slovenija, dol s kraljem, živijo republika!« S temi vzkliki je hotel stvoriti prepričanje in razpoloženje pri drugih, da se spremeni današ-

nja državna ureditev in da se en del kraljevine Jugoslavije izloči iz državne celote kot samostojna država ter je žalil tudi vladarja.

6.) Kos Vinko, posestnik, je obsojen na 10 mesecev strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor, in sicer zaradi tega, ker je 22. maja 1932 v Senčurju ob priliki demonstrativnih izpadov proti poslancu Barletu med ostalim vzklikal: »Živijo republika, dol s kraljem,« in je s temi vzkliki šel za tem, da stvorijo prepričanje in razpoloženje pri drugih, da se en del kraljevine Jugoslavije izloči iz celote kot samostojna država, ter je žalil tudi vladarja.

7.) Loboda Josip, sluga, je obsojen 8 mesecev strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor, in sicer zaradi tega, ker je 22. maja 1932 v Dolu ob priliki demonstrativnih izpadov med ostalim vzklikal: »Živijo republika, dol s kraljem, dol s Karadjordjevič!«

8.) Ogrin Tomaž, čevljar, je obsojen na 8 mesecev strogega zapora in na globo 600 Din, ki se v slučaju neiztrljivosti spremeni v 10 dni zapora, ker je 15. maja 1932 v Mengšu o priliki demonstrativnih izpadov med ostalim vzklikal: »Živijo svoboda, živijo slovenska republika« ter se na poziv orožnikov ni hotel raziti.

9.) Čerar Peter, zidarski pomočnik, obsojen po členu 3. zakona o zaščiti države na 6 mesecev strogega zapora in na globo 300 Din, ki se v slučaju neiztrljivosti spremeni v 5 dni zapora. Čerar je obsojen, ker je dne 15. maja 1932 o priliki demonstrativnih izpadov v Mengšu med ostalim vzklikal: »Živijo svoboda, živijo republika«, ter se na poziv orožnikov ni hotel raziti.

10.) Ilija Alojz, jurist, je obsojen na leto dni strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor. Obsojen je radi tega, ker je v začetku maja 1932 v Predvoru v gostilni Jožeta Križnarja pripovedoval Jerneju Vombergerju, da upa, da bo kmalu ali vsaj za eno ali dve leti drugače, da bo Slovenija postala federativna država z g. dr. Korošcem kot predsednikom na čelu ter da se do tedaj razmere izboljšajo. Dalje da je 22. maja 1932 po shodu poslancev Mravljeta v Primskovem na cesti iz Primskovega v Kranj v skupini demonstrantov v vzklikal »Živijo svoboda, živijo samostojna Slovenija«.

11.) Škrbec Matija, duhovnik in župnik v Kranju, je po členu 3. zakona o zaščiti države obsojen na leto dni zapora radi tega ker je 22. maja 1932 na shodu poslancev Mravljeta v Primskovem, odhajajoč iz shoda, vzklikal: »Živijo samostojna Slovenija, živijo republika« in s tem šel za tem, da stvorijo razpoloženje in prepričanje pri drugih, da se spremeni današnja državna ureditev in da se en del kraljevine Jugoslavije izloči iz celote kot samostojna država. V kazni se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor.

12. Gregorin Franc, delavec, je po členu 3. zakona o zaščiti države obsojen na 6 mesecev strogega zapora, v katerega se mu všteje pritvor in preiskovalni zapor. Obsojen je radi tega, ker je 22. maja 1932 ob priliki protidržavnega govora župnika Antona Komljanca pred cerkvijo pri Sv. Trojici med ostalim napravil vzklik, s katerim je žalil vladarja.

Vsi obsojenci uživajo dostojno zatvoritev.

Rdeče kravate — nedopustne?

Sresko načelstvo v Laškem je s kazenskim nalogom z dne 22. februarja t. l. št. 1442-1 kaznovalo več delavcev iz Trbovelj in Hrastnika, ker so nosili rdeče kravate, z denarnimi kaznimi, oziroma z zaporom od 1 do 2 dni. Sresko načelstvo je mnenja, da so rdeče kravate izzivanje. Rdeče kravate so v Trbovljah že od nekdaj udomačene, zato so se obsojeni delavci pritožili proti kaznim.

Del. Politika.

Mala zveza

Minister Beneš je v svojem poročilu v češko-slovaškem parlamentu omenil, da ima nova zveza izmed vseh držav Evrope (razen Rusije) največje mesto (okrog 47 milijonov prebivalcev), to je takoj za Nemčijo. S tem je tudi že naznačil, kaj mu lebdijo pred očmi, da se namreč sedanja zveza polagoma spremeni v popolno politično in gospodarsko unijo treh držav pogodbenic.

Zanimati bi utegnili koga primerjava števila prebivalcev onih držav, ki se v prvi vrsti zavzemajo za ohranitev sedanjega političnega stanja in mirovni pogodbe s številom prebivalstva revizionistične državne skupine.

Po številu prebivalcev sta obe skupini skoraj v ravnotežju.

Za ohranitev mir. pogodb.	Za revizijo mir. pogodb.
milijoni prebivalstva	milijoni prebivalstva
Češkoslovaška 14	Nemčija 64
Jugoslavija 14	Italija 41
Rumunija 18	Madžarska 9
Francija 44	
Poljska 32	114 mil.
	122 mil.

MALI ZAPISKI

Usoda manjšinskega obzornika.

Te dni je v Berlinu prenehala izhajati znana manjšinska revija »Kulturwehr«, glasilo v Nemčiji živečih Poljakov, Lužiških Srbov, Litvancev, DANCEV in FRIZOV. Izdajal in zalagal jo je grof Stanislaw Sierakowsky, bogat vzhodnopruski veleposestnik, urejal pa Jan Skala. Izdajatelj je zadnje čase zabredel v finančne neprilike in bil prisiljen ustaviti nadaljnje izdajanje revije, ki je prvotno izhajala mesečno, v poslednji dobi pa le četrtletno.

Cerkev in kapital.

Zanimivo stališče do kapitalizma je zavzel v svoji zadnji oficialni izjavi — papež. V nekem svojem govoru o cerkvenem imetju pravi med drugim tudi sledeče: »Zemske dobrine same na sebi so vredne prezira. Božji sin si je izbral uboštvo za vse svoje življenje. Kapitalizem ni prijatelj boga.« Ta odklonilna izjava dobi v dobi, ko se je v Nemčiji oficialno proglašila zahteva po »iztrebljenju marxizma«, torej protikapitalistično usmerjenega socialističnega gibanja, še svoj poseben pomen.

Slovenci v Zagrebu.

V hrvaški prestolici živi nad 15.000 Slovencev. V društvenem in kulturno-prosvetnem oziru se dokaj živahno gibljejo. Njihova centralna prosvetna organizacija »Narodna knjižnica in čitalnica«, ki ji letos predseduje univerzitetni profesor dr. Zarnik, združuje pod svojim okriljem 2000 plačujočih članov. Društvo izdaja svoje glasilo »Odmec«, prireja redna predavanja, izlete in nudi svojemu članstvu bogato knjižnico. (1500 slovenskih knjig, poleg hrvaških in nemških.)

Poleg te organizacije bi bilo še omeniti kat. akademsko društvo »Danica«, ki — dasi številčno dokaj skromno — izredno živahno deluje in prireja celo gledališke predstave, ter jug. akad. društvo »Trgilav«, ki pa doslej — kljub precejšnjemu številu članstva — še ni pokazalo primerne aktivnosti.

Prepovedan list.

Minister za notranje zadeve je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Salzburger Volksblatt«, ki izhaja v Salzburgu.

GOSPODARSTVO

Avtarkija — povratek v barbarstvo.

V listu »Der deutsche Volkswirt« obravnava neki A. Salz program svetovnih gospodarskih konferenc, kot so ga postavili ekonomski strokovnjaki. Strokovnjaki so označili upravičeno ko temo in osnovni problem konferenc vprašanje svetovno-gospodarske razorožitve. Lausannsko konferenco, ki je delno uredila meddržavne odnose, je šteti za gospodarsko premirje, londonska svetovno-gospodarska konferenca pa naj doprinese končni mirovni sklep. Alternativa je na dlani: ali zopetna zgradnja svetovnega gospodarstva ali pa neprodušne zapore v okviru popolne narodnogospodarske avtarkije. Poslednja bi pomenila začetek gospodarske, pa tudi splošne rebarbarizacije. Zadnji steber one stare, od zgodnjega srednjega veka sem trajajoče zapadne ljudske in državne skupnosti, ki sloni na skupnih materialnih interesih, bi bil s tem porušen.

Železniški kurzi od 15. II. 1933.

1 zl. fr.: 14.30; 1 šv. fr.: 14.40, 1 angl. funt 25.4.—; 1 franc. fr.: 2.95; 1 lira: 3.85; 1 češka krona: 2.25; 1 nemška marka: 17.95; 1 avstr. šil.: 10.20; 1 madž. pengő: 12.85; 1 rum. lej: 0.46; 1 bolg. lev: 0.55; 1 poljski zlat: 8.40; 1 grška drahma: 0.43; 1 hol. for.: 30.—; 1 belg. frank 2.10; 1 dolar: 74.—.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(27. nadaljevanje.)

»Vem, da je položaj vojske obupen«, pravi Napoleon. »Do Vilne nam jih je zaostala polovica, a zdaj dve tretjini. Ne smemo zgubljati časa: treba je izsiliti mir; ta je v Moskvi. Razen tega se tudi vojska ne sme ustaviti, vzdržuje jo zgolj premikanje; z njo gremo lahko naprej, ali ne smemo se niti ustavljati, niti umikati. To je vojska za napad, ne za obrambo.«⁷

Ali tudi, če bi se bila mogla ustaviti vojska, sam se ne bi bil mogel: ograja ga prostranost in privlači kot brezno; mora iti vedno naprej in naprej, strmoglaviti se v brezno, pogrezniti se v globočino, v brezkončno tišino — brezkončno skrivnost — Rusijo.

28. julija — Vitebsk. Cesar gre v sobo, ki je bila pripravljena zanj, odloži meč, položi ga na mizo hkratu z zemljevidom Rusije in reče: »Tu ostanem, počakam, ogleдам se, dam vojski počitka, uredim Poljsko, zberem sil. Vojna 1812. leta je končana; vojna 1813. dovrši ostalo.« — Leta 1813 bomo v Moskvi, 1814 v Petrogradu. Ruska vojna je triletna.⁸

Tako govori za druge, a zase ve, da se ne ustavi — pride do Moskve, dotakne se dna prepada.

17. avgusta — Smolensk. Mesto so zavzeli v naskoku, sežgali. Francozi so že mislili, da Rusi ne prepuste brez boja svetih vrat Moskve s staro sliko Matere božje. Ne, prepustili so jih, samo odvedli so Kraljico.

»Prepustili so Smolensk — prepuste tudi Moskvo!« kriči Napoleon ves besen. »Strahopetci, babe, ljudje brez domovine. Osvojimo jih z golimi rokami!« »Prav, poskusi, osvoji!« odgovarjajo brez besed mrčavi obrazi maršalov.

Boj, nazadnje, boj! 5. septembra so Francozi zagledali rusko vojsko. Da obrani dostop k Moskvi po Možajski cesti, je zavzela utrjene borodinske višave.

Zdrnila se je Velika vojska, vnovič je verjela v zvezdo svojega vodnika, sprevidela je, da je to prva in poslednja, vse odločujoča bitka, v kateri je treba zmagati ali poginiti.

V noči pred bitko je cesar slabo spal; prehladil se je, dobil je mrzlico s kašljem in nahodom. V dneh jesenskega enakonočja, ko se nagiba letni dan k noči, sonce k zimi, se je vselej slabo počutil, kakor da je slabel in hiral hkratu s soncem.

Vsak hip se je zbudil, spraševal, koliko je ura in pošiljal po vesti, če se Rusi ne umikajo; domišljal si je, da se umaknejo.

Ob petih zjutraj, ko so mu sporočili, da maršal Ney še vedno vidi sovražnika in prosi dovoljenja, začeti napad, je cesar vstal, stresel se, ko da se je šele zdramil, in dejal: »Nazadnje jih vendar držimo! Pojdimo, odprimo vrata v Moskvo!«¹⁰

Šel je na predvečernjim zavzeti ševardinski okop; počakal je, da je vzšlo sonce, in kazaje nanj je vzkliknil: »Glej austerliško sonce!« toda s tako ravnodušnim glasom, da bi najraje sploh ne bil govoril.

Sicer je pa vzhajalo sonce nasproti njemu, na strani Rusov, slepeč Francoze in izpostavljaše jih udarcem sovražnika.¹¹

Začel se je boj — »najbolj krvavi iz vseh mojih bojev«, pravi o njem Napoleon. Morda se niso samo Francozi in Rusi, ampak sploh ljudje še nikoli bili s tako srditostjo in s tako istovredno hrabrostjo, ker so se bili za enako-cene svetinje: Francozi za svet in Človeka, Rusi za domovino in še za nekaj večjega, sami niso vedeli za kaj; mislili so pač: za Krista zoper Antikrista.

Prvič v življenju se Napoleon boja ni udeleževal. Ševardinski okop, kjer je prebil ves dan, se je nahajal za hrbtom francoske vojske; bojišče, zakrito od gričev, je bilo odtod slabo vidno. Cesar se je zdaj usedel na zločljivi pohodni stol, zdaj hodil doli in gori po okopni ploščini. Kamnit dolgčas je bil na njegovem obrazu — »mrtvični sen«. Hrepenel je po boju, ko pa se je začel, je komaj gledal nanj, komaj poslušal poročila o njem. Če so mu poročali o poginu hrabrih, je samo trudno odmahnil, ko da je mislil o nečem drugem, da je z drugo stvarjo zaposlen. S čim? Ali je bil čisto navadno bolan? »S svojim telesom sem vedno lahko delal vse, kar sem hotel.«¹² Toda zdaj ni mogel nič narediti. Svet je hotel premagati, pa ni premagal nahoda. Sključen, s povešeno glavo, je sedel in kašljal, kihal in se usekaval. Nabuhlo-beli, babji obraz je spominjal na »staro odgojiteljico Marije Lujze«. Ljudje in bogovi mu ne oprostite, da se je v takem trenutku pokazal on, Človek, kot »mokra kurica«. Toda morda mu niti treba ni, da bi mu oprostili, — ničesar mu ni treba; sveta noče več premagati: sprevidel je, da igra ni vredna sveč. »Do tridesetega leta more še zmaga slepiti in krasiti s slavo vojne strahote, ali potem...«¹³ — Nikoli se mi še ni zdela vojna taka gnusnost!

Mogel je zmagati in ni hotel; odpahnil je Zmago, kakor prenasičeni ljubimec ljubico: tega mu ne oprost.

Konjiški napad Muratov je vrgel celo levo krilo Kutuzova; konjica Latour-Maubourga je zavzela Semenovske višave: pot do zmage je odprta. Ali omagujoča maršala Ney in Murat prosita ojačen. Cesar omahuje — ali naj da, ali naj ne da. To izkoristijo Rusi: Bagration vzpostavlja pretrgano vrsto, in zdaj ne gre več zato, kako dovršiti, marveč kako ohraniti zmago. Maršala prosita vnovič, moledujeta za ojačenja. Cesar ukaže, naj gre garda naprej; ali komaj je začela iti, jo ustavi: »Ne, naj še pogledam...«¹⁴

Opoldne se je zarezalo francosko desno krilo tako globoko v rusko vojsko, da vidi vso njeno odkrito notranjost — vse ozadje do Možajske ceste — bežeče, ranjene, pratežne vozove; zgolj rov in lesena seč še ločita Francoze od njih; potreben je zadnji udarec, da prederejo k njim in odločijo usodo boja — morda usodo vse vojne. »Garde! garde!« prosijo, zahtevajo maršali. »Naj se pokaže samo od daleč, in sami opravimo vse!« — »Ne, ne vidim še dovolj jasno na svoji šahovnici... Če bo jutri nov boj, kaj mi ostane?« odgovarja cesar.¹⁵

»Ne poznam ga več!« vzdihuje žalostno Murat.¹⁶ »Kaj dela tam v zaledju?« kriči Ney ves razkačen. »Če noče biti general, ampak cesar, naj se vrne v tuilerijski dvorec — mi se bomo vojskovali zanj!«¹⁷

Ko je nazadnje dal Napoleon gardo, je bilo že prepozno: Rusi so se umaknili v popolnem redu in so zapustili Francozom zgolj bojišče, kjer se je zdelo, da je več mrtvih zmagovalcev, kakor živih.

»Moskva! Moskva!« so zakričali vojščaki in ploskali z rokami od veselja, ko so zagledali 14. septembra ob dveh popoldne na robu Možajske ravnine pozlačene cerkvene nadzidke. Mahoma so pozabili vse muke vojne: »Mir je v Moskvi«, je obljubil cesar.

Morda so se veselili še kaj večjega, česar niso znali povedati. Čez Moskvo gre pot na Vzhod, kjer je nekdanj Gospod nasadil svoj vrt, raj, za Adama; in glej, novi Adam, Človek, jih vodi v novi raj — kraljestvo svobode, enakosti in bratovstva. Od Tabora do Gibraltarja, od piramid do Moskve — takšen je Napoleonov križ na zemlji — znamenje skrivnega razodetja.

Dosežen je bil namen veka, dovršila se je revolucija, se spominja sam na Sv. Heleni svojih tedanjih sanj. »Postal sem skrinja zaveze Starega in Novega zakona, naravni posrednik med njima.«¹⁸ — »Moje častihlepje, morda največje in najgloblje, kar jih je kedaj bilo, se je dovrševalo v tem, da bi nazadnje utrdil in posvetil kraljestvo razuma — polno razodetje in dovršeno zmagovalje človeških sil.«¹⁹ — »In kakšno obzorje moči, slave, sreče, blaginje, bi se bilo tedaj odprlo!«²⁰ To se pravi: »Čez Moskvo v raj!«

»Nazadnje vendar!« je vzkliknil, ko je gledal s Poklone gore na Moskvo, razprostrto pod svojimi nogami, kakor da bi se bil zbudil iz strašnih sanj.²¹

Pričakuje poslancev, da bi se takoj začel dogovarjati zaradi miru, in iznenada zve, da je Moskva prazna. Ne verjame, vedno še pričakuje. Šele k noči jaha v Moskvo in kakor da je spet zaspal v težkih sanjah: praznina obljudenega in na mah opuščenega mesta, izmrlih ulic, nemih hiš je bolj strašna, kot najstrašnejša puščava. Praznina, brezkončna tišina — brezkončna skrivnost, Rusija — Usoda.

Še to noč zve, da gori Moskva. Pet dni bo gorela. Gase Francozi, pa ne pogase: mahoma, na vseh koncih se vname sama; zažigajo ruski tatovi in razbojniki, ki so bili nalašč zato izpuščeni iz ječ. »Ljudje s hudičevimi obrazi v šviga-jočem plamenu — prava podoba pekla,« se spominja samovidec. — »Kakšni ljudje, kakšni ljudje! To so Skiti!« šepeta Napoleon v grozi.

Jasni, suhi dnevi; močan severno-vzhodni veter; mesto je skoraj vse leseno, razen cerkev in dvorcev, — trpoleče morje plamena. »To je bil največjašnji in najstrašnejši prizor, ki sem ga kedaj videl,« se spominja Napoleon.²²

Tako mu je torej odgovorila Rusija — sama se je sežgala.

Po cele ure gleda na požar iz oken Kremeljskega dvorca in vidi, kako gine vse njegovo življenje — zmage, slava, veličina — kot dim v plamenih. Mar zavida Rusijo? Mar se spominja svoje skušnje z ognjem: »Zgoreti, da bi razsvetljeval svoj vek?«

Kremelj je obdan od plamenov. Vročina je tako silna, da žge steklo cesarju čelo, če gleda skozi okno.

Beži iz Kremlja »po ognjeni zemlji, pod ognjenim nebom, med ognjenimi stenami,« in se komaj reši.²³

V Petrovskem-Razumovskem čaka, da Moskva zgori, potem se vrne na njeno pogorišče. Ne ve, kaj bi napravil: zdaj sklene, iti nad Petrograd, zdaj prezimiti v Moskvi; zaganja se, kakor preganjana žival. Nazadnje pošlje k Aleksandru. »Hočem mir,« pravi poslancu, »potreben mi je mir za vsako ceno; le čast rešitel!«²⁴

Aleksander ne odgovori: miru ne bo.

13. oktobra pade prvi sneg, ki naznanja hudo rusko zimo — za ognjenim ledeno peklo.

19. oktobra odhaja Velika vojska — ne več velika, temveč majhna, komaj njen šesti del, — iz Moskve po Kalužki cesti, in umik se začne.

28. oktobra je pritisnil hud mraz, na cesti proti Vjazmji je zalotil Francoze tak snežni metez, da se je zdelo ljudem, ki niso poznali ruske zime, da je zanje vse prišel konec. Črno nebo se je zrušilo na belo zemljo, in vse se je zmešalo, zakrožilo v belem, besnem kaosu. Ljudem je veter jemal sapo, od snega niso nič videli, otrpevali so od mraza, spotikali so se, padali in ne več vstajali. Metez jih je pokopal pod zamesti, ki so bili videti, kot gomile. Vsa pot vojske je bila posuta s takimi gomilami kot neskončno pokopališče.

¹⁵ Ségur, IV. 385, 387.¹⁶ Ségur, IV. 399.¹⁷ Ségur, IV. 386.¹⁸ Mémor., III. 279.¹⁹ Mémor., II. 245.²⁰ Mémor., IV. 153.²¹ Mémor., V. 32.²² O'Méara, I. 181.²³ O'Méara, V. 75.²⁴ O'Méara, V. 75.⁷ Ségur, IV. 281.⁸ Ségur, IV. 205.⁹ Ségur, IV. 271.¹⁰ Ségur, IV. 373.¹¹ Ségur, IV. 374.¹² Antommarchi, I. 216.¹³ Ségur, III. 43.¹⁴ Ségur, IV. 381.